

ОПИТ ЗА ПРОНИКВАНЕ В СВЕТОГЛЕДА НА ЕДНА РОДОПЧАНКА

Миглена Пецева, Евелина Стоичкова

гр. Враца

Настоящото изложение има информативен характер и се основава върху материал, събран в с. Лъкавица, общ. Лъки през м. юли 1995 г. по време на теренни етнологички проучвания на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „ОНГЪЛ”. Посочените особености на специфичната култура на българите мохамедани от района на Горен Рупчос се базират на данни, получени от една разказвачка ¹. Поради това направените изводи не бива да се възприемат като глобални обобщения за местния фолклор.

1. Семейната история на разказвачката е типична за с. Лъкавица. Събитията в края на миналия и началото на нашия век стават причина голяма част от местното население да се изсели в Турция (тогава Османска империя), а новото заселване е по женска линия – омъжените в съседни села дъщери довеждат своите мъже в родното си село.

2. Миналото (в см. на история) като хронологическа последователност и причинно-следствени връзки не съществува за Рашидина Караасанова. В това отношение тя притежава характерното за фолклора разбиране на времето като повторемост, кръговост, неопределеност. Когато разказва за миналото, разказвачката използва един хронологически маркер – „Авелцко време”, който носи епически и етнически характеристики. Идеалното минало съвместява митическото време и личните й спомени. Разказаното от Рашидина Караасанова представя името „Авел” като:

2.1 Легендарен персонаж – среща се в етиологични легенди (напр. легендата за произхода на Млечния път).

2.2 Персонаж, свързан с религиозни практики, насочени към осигуряване на добър живот на Другия свят (напр. притчата за човека и хляба).

2.3 Герой в битови ситуации (напр. песни, приказки, анекдоти).

2.4 Името „Авел” функционира като семантичен синоним на „неопределено минало” („Одиле са айдутине... Авелъ кога са одиле. Те сега ги няма.”).

„Авелцкото време” винаги е определено с положителен знак, като при това се прави задължителна съпоставка между „старите” и „сегашните” хора. Думите на разказвачката са не само израз на конфликта между поколенията, но и на стремежа да се запази традицията векове наред, защото скъсването с родовата памет за фолклорния човек означава лишаване и от собствено минало.

3. Особен интерес за Рашидина Караасанова са представите, свързани с Другия свят. Силно влияние върху тяхното формиране е оказал вуйчо й, който, според нейните думи, е имал видения преди смъртта си.

3.1 Появата на предците преди смъртта е индикатор за праведност.

3.2 Традиционната ислямска представа за Оня свят в разказите на Рашидина Караасанова е обогатена с допълнителни детайли, свързани с мотиви от вълшебните приказки.

Анализът на разказите за Оня свят и личното отношение на разказвачката дава основание да се говори за синкретизъм в светогледа й.

4. Проява на фолклорно-митологично съзнание е записаната етиологична легенда за Слънцето, Месечинката и Змията, в която персонажите са одухотворени. Рашидина Караасанова разказва тази легенда с абсолютна убеденост в нейната правдоподобност и пълна липса на дистанция между минало и настояще.

5. Говорейки за устройството на света, разказвачката смесва имената на Господ и Аллах, дори в рамките на едно изречение. Начело на световната йерархия в речта й стои ту Господ, ту Аллах, ту безличното „има Няк’во, тъ си Го йе нагодило.”

Без претенции за задълбоченост и изчерпателност в тълкуванията, привеждаме горните примери и наблюдения единствено като доказателство за споменатия вече синкретизъм във възприемането на световния порядък у Рашидина Реджепова Караасанова.

БЕЛЕЖКИ

1. Рашидина Реджепова Караасанова (Радка), р. 1923 г. в с. Джурково, общ. Лъки, без обр., от 1941 г. женена в с. Лъкавица, мъжът ѝ е от с. Лъкавица. Зап. М. Пецева, Е. Стоичкова през м. 11-20 юли 1995 г.